

IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA TOG'RI INVESTITIYA SIYOSATI

Madrimov Shuhrat Bahodir o'g'li
"Asakabank" AJ Investitsiyalar boshqarmasi boshlig'i

KIRISH

Bugungi kunda respublikaning barqaror rivojlanishi uchun zarur shartlardan biri – bu ichki va tashqi resurslarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanish orqali erishiladigan yuqori investitsiya faoliyati ekanligi ayon bo'ldi.

Ushbu masalaning dolzarbligi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning quyidagi so'zlari bilan tasdiqlanadi: "...iqtisodiyotni yuqori sur'atlarda rivojlantirish uchun bizga faol investitsiya siyosati kerak"²⁶.

Iqtisodiyotni yanada erkinlashtirish, xo'jalik yurituvchi subyektlarning iqtisodiy erkinliklarini kengaytirish va xalq xo'jaligining barcha sohalarida xususiy mulk ko'lamini kengaytirish, xalqaro iqtisodiy aloqalarni mustahkamlash investitsiyalarni jalb qilish va ulardan foydalanish bo'yicha ishlarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishini rag'batlantiradi. "Investitsiya" atamasi lotincha "invest" so'zidan kelib chiqqan bo'lib, "investitsiya qilish" degan ma'noni anglatadi.

Keng ma'noda, investitsiyalar – bu keyinchalik uni ko'paytirish uchun kapital qo'yilmalardir. Shu bilan birga, kapitalning o'sishi investorga joriy davrda iste'mol qilish uchun o'z mablag'laridan foydalanishni rad etishni qoplash, uni xavf uchun mukofotlash va kelgusi davrda inflyatsiya yo'qotishlarini qoplash uchun etarli bo'lishi kerak.

Investitsion jozibadorlikni davlat tomonidan tartibga solish, investitsiyalar samaradorligini moliyalashtirish va baholash, investitsion hisob-kitoblarni amalga oshirish shakllari va investitsiyalarni moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlari kabi masalalar bilan bog'liq muammolar mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan batafsil o'rganilmoqda.

So'nggi yillarda rus olimlari orasida A. Neshita, V.V. Bocharov, M.I. Knish investitsiya faoliyati va investitsiyalar tushunchalarini zamonaviy iqtisodiy fanning muhim bo'limi deb hisoblashni ilgari surishdi. Ushbu olimlar o'z ishlarini investitsiyalarni rivojlantirish muammolari, investitsiyalar samaradorligini moliyalashtirish va baholash, investitsiyalarni hisoblash shakllari va investitsiyalarni moliyalashtirish xususiyatlariga bag'ishladilar.

Chet ellik olimlardan Uilyam F. Sharp, Gordoh J. Aleksahder, Jeffri B. Beylilar ham ham o'z ishlarini rivojlangan mamlakatlarda investitsiya fondlari faoliyati nazariyasi va amaliyotini ularning barqaror rivojlanishi sharoitida o'rganishga bag'ishlaganlari bejizga emas nazarimizda.

O'zbekiston Respublikasida investitsiya fondlarini shakllantirish 1996-yildan boshlangan va shu sababli ushbu sohadagi tadqiqotlar asosan moliya bozori, qimmatli qog'ozlar bozori va kollektiv investitsiya institutlarini tadqiq qilish bilan cheklangan. Ushbu sohadagi tadqiqotlarga asosan A.M. Abdukadirov, S.P. Abdullayev, X.M. Akramov, M.T. Aliyev, U.M. Aliyev, S.A. Arifjanova, E.D. Alimardonov, X.T. Qodirova, N.G. Karimov, I.L. Butikov, T.A. Yadgarovlar tomonidan olib borilgan ishlanmalar kiradi. Ushbu

²⁶ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyevning Oliy Majlisga 20.01.2020-yildagi murojaati

ishlarmalarda qimmatli qog'ozlar bozori va portfel investitsiyalarini jalb qilish bilan bog'liq masalalar o'rganib chiqilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotning metodologik bazasi ijtimoiy-iqtisodiy hodisalar va jarayonlarning rivojlanishi, o'zaro bog'liqligi, raqamli texnologiyalarni rivojlantirish bo'yicha O'zbekiston Respublikasining qonun hujjatlari va me'yoriy hujjatlari ilmiy tadqiqotlarini taqdim etishga imkon beradigan tizimli va tahliliy yondashuv hisoblanadi. Ushbu tezisni yozish jarayonida tizimli, mantiqiy, qiyosiy va iqtisodiy-matematik tahlil usullari qo'llanilgan.

Tajriba shuni ko'rsatadiki, tabiiy ishlab chiqarish va mehnat resurslari bilan birlashtirilgan investitsiyalar ilg'or texnologiyalarni, ishlab chiqarishni boshqarish va tashkil etishning zamonaviy usullarini joriy etishda, mahalliy, ko'pincha ilgari foydalanilmagan boyliklarni iqtisodiy aylanmaga yanada faol jalb qilishda yuqori kumulyativ ta'sir ko'rsatadi. Investorlar nafaqat milliy korxonalariga sarmoya kiritadilar, ularni qayta quradilar va texnik jihatdan qayta jihozlaydilar, balki jahon bozorlariga kirish imkoniyatini ham ochadilar, bu esa xo'jalik yurituvchi subyektlarning madaniy bozor munosabatlariga moslashishini yaxshilaydi, ularning ishlab chiqarish va moliyaviy-iqtisodiy faoliyatini tegishli jahon standartlariga ko'tarishga yordam beradi.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, investitsiyalarni jalb qilish va ulardan foydalanish iqtisodiyotni rivojlantirishga yordam beradi va ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarni kuchli rag'batlantiradi²⁷.

Investitsiyalar iqtisodiyotning oldinga siljishini ta'minlaydigan vosita degan fikr har qanday iqtisodiy nazariyaning aksiomasidir. Har bir davlat birinchi navbatda mahalliy va xorijiy investorlarni moddiy ishlab chiqarish sohasiga jalb qilish uchun harakat qilishi kerak. Shu maqsadda ma'lum bir investitsiya siyosati ishlab chiqilmoqda va amalga oshirilmoqda, tegishli investitsiya muhiti shakllantirilmoqda.

Mustaqil O'zbekistonda izchil amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar oqilona tarmoq, takror ishlab chiqarish va hududiy nisbatlarga erishish, integratsiya jarayonlarini rivojlantirish, iqtisodiy o'sishni ta'minlash va hokazolarni nazarda tutadi. Mavjud muammolarning butun majmuini hal qilish tegishli investitsiya siyosatini amalga oshirish, investitsiya jarayonlarini tartibga solish va qo'llab-quvvatlashning samarali tizimini shakllantirish bilan chambarchas bog'liq.

Investitsiyalarning me'yoriy-huquqiy ta'rifida kapital qo'yilmalar asosiy kapitalga investitsiyalar, shu jumladan mavjud korxonalarni yangi qurish, kengaytirish, rekonstruktsiya qilish va texnik qayta jihozlash, mashinalar, uskunalar, asboblari, inventarlarni sotib olish, loyihalash va tadqiqot ishlari va boshqa xarajatlar sifatida talqin etiladi²⁸. Investitsiyalar, asosiy kapitalga investitsiyalardan tashqari, aylanma mablag'larga (Real investitsiyalar) va turli xil moliyaviy vositalarga, masalan, aktsiyalar, obligatsiyalar, lotin qimmatli qog'ozlariga (moliyaviy investitsiyalar) kiritilishi mumkin.

Binobarin, investitsiyalar investitsiyalarga qaraganda kengroq tushunchadir, ya'ni ularni aniqlash noqonuniy hisoblanadi. Turli mualliflar tomonidan berilgan

²⁷ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 12.28.2018-yildagi Oliy Majlisga yo'llagan murojaati

²⁸ N.M.Maxmudov, N.R.Avazov "Davlat investitsiya muhitiga ta'sir etuvchi omillar tahlili" // "Iqtisodiyotda innovatsiyalar", 7-son, 2019-yil, 4-10-betlar.

investitsiyalarning yuqoridagi ta'riflari asosan kapitalni joylashtirish usullarining xususiyatlarini o'z ichiga oladi, ular kapitalni turli xil qimmatli qog'ozlarga joylashtirish samaradorligini taqqoslaydi va tahlil qiladi, ammo mualliflar investitsiyalarning korxonalar kapitali qiymatiga ta'siri, uning rivojlanishi va bunday ta'sirni hisoblash metodologiyasi to'g'risida xulosalar bermaydilar. Zamonaviy iqtisodiyotda investitsiyalarning mohiyati va ahamiyati ular bajaradigan funktsiyalarni aks ettiradi. Makro darajadagi investitsiyalarning quyidagi funktsiyalarini ajratish mumkin:

ishlab chiqarish va noishlab chiqarish sohalarida asosiy vositalarni oddiy va kengaytirilgan takror ishlab chiqarish jarayoni;

aylanma mablag'larni ta'minlash va to'ldirish jarayoni;

moliyaviy aktivlarni sotib olish va sotish orqali kapitalni bir sohadan ikkinchisiga o'tkazish;

aksiyalarni sotib olish va boshqa korxonalar aktivlariga sarmoya kiritish orqali kapitalni mulkdorlar o'rtasida qayta taqsimlash.

Makroiqtisodiy miqyosda hozirgi farovonlik asosan kechagi investitsiyalarning natijasidir va zamonaviy investitsiyalar, o'z navbatida, ertangi yalpi ichki mahsulotning o'sishi va shunga mos ravishda yuqori farovonlikning asoslarini yaratadi.

Shunday qilib, investitsiyalar iqtisodiyotning o'sishini bevosita belgilaydi. O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyoti uchun investitsiyalar, birinchi navbatda, sanoatni barqarorlashtirish va rivojlantirish uchun zarur. Mikro darajada investitsiyalar, birinchi navbatda, quyidagi maqsadlarga erishish uchun zarurdir:

ishlab chiqarishni kengaytirish va rivojlantirish;

asosiy vositalarning haddan tashqari ma'naviy va jismoniy eskirishini oldini olish;

ishlab chiqarishning texnik darajasini oshirish;

ma'lum bir korxonalar mahsulotlarining sifatini oshirish va raqobatbardoshligini ta'minlash;

atrof-muhitni muhofaza qilish tadbirlarini amalga oshirish;

qimmatli qog'ozlarni sotib olish va boshqa korxonalar aktivlariga investitsiyalar.

Oxir oqibat, investitsiyalar kelajakda korxonaning normal ishlashini, barqaror moliyaviy holatini va foydani maksimal darajada oshirishni ta'minlash uchun zarurdir.

Xulosa

Makro va mikro darajadagi investitsiyalarning ko'rib chiqilgan mohiyati va funktsiyalari mablag'larni investitsiyalash va investitsiya jarayonlarining iqtisodiyot uchun, birinchi navbatda oddiy va kengaytirilgan takror ishlab chiqarish, tarkibiy o'zgarishlar, korxonalar foydasi va qiymatini maksimal darajada oshirish uchun alohida ahamiyati to'g'risida xulosa chiqarishga imkon berdi.

Jamiyatning Real kapitalini oshirishga (mashinalar, uskunalar sotib olish, binolarni, muhandislik inshootlarini modernizatsiya qilish va qurish) investitsiyalarning yo'nalishi iqtisodiyotning ishlab chiqarish salohiyatini oshirishga yordam beradi. Ishlab chiqarishga, yangi texnologiyalarga investitsiyalar qattiq raqobatda (ichki va tashqi bozorda) omon qolishga, bir qadam oldinga borishga, mahsulot narxlarini yanada moslashuvchan tartibga solishga va boshqalarga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6079-son Farmoni, "Digital Uzbekistan 2030 strategiyalarini tasdiqlash va EE samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida". 2020-yil 5-oktabr // Xalq so'zi, – Toshkent, 2020-yil, 6-oktabr.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil, 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish strategiyasi to'g'risidagi qonun to'g'risida"gi 2017-son qarori // Narodnoe slovo, – Toshkent, 2017-yil, 8-fevral.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyevning 2020-yil 20-yanvardagi Oliy Majlisga yo'llangan murojaati.

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2018-yil 28-dekabrda Oliy Majlisga yo'llangan murojaati.

5. N.M.Maxmudov, N.R.Avazov "Davlat investitsiya muhitiga ta'sir etuvchi omillar tahlili"// "Iqtisodiyotda innovatsiyalar", 7-son, 2019-yil, 4-10-betlar.

6. E.Abel, B.Bernanke, Makroiqtisodiyot, darslik, Sankt-Peterburg, 2012-yil, 768-bet.